

Wat is Culturele Anthropologie?

Sinds het begin van de cursus 1956/'57 wordt aan de Vrije Universiteit onderwijs gegeven in de culturele anthropologie. Aanvankelijk had dit vak zijn plaats in de kandidaatsopleiding van de sociologie en de politicologie, maar sinds het begin van de cursus 1960/'61 is de culturele anthropologie als een zelfstandige studierichting ingesteld, waarin een kandidaats-, straks ook een doctoraal examen kan worden afgelegd en waarin men eventueel kan promoveren.

Meer dan eens heb ik de indruk gekregen, dat men eigenlijk niet precies wist wat nu het eigenlijke terrein van deze studie is, waar het om gaat en wat men er mee kan bereiken. En daar wat aan onze universiteit gebeurt geen vreemde zaak moet zijn voor hen die de V.U. dragen, wil ik trachten over de zin en de functie van deze studie iets naders te zeggen; waar het om gaat en waartoe het dient.

Allereerst, het vak dat nu als culturele anthropologie wordt aangeduid werd vroeger — trouwens ook nu nog wel — volkenkunde genoemd, volkenkunde of ethnologie. Ik ga nu niet in op de vraag van het waarom van deze naamsverandering. Van meer betekenis is, dat in deze naam uitdrukkelijk wordt genoemd de zaak waarom het ook gaat en ging in de volkenkunde, n.l. om de cultuur der volken. En nu wordt gezegd: In deze cultuur van de volken, hoe onderscheiden van vorm ook, komen we steeds in aanraking met de specifieke plaats en taak van de mens in deze wereld; dit raakt het wezenlijke van ons menselijk bestaan. Ja zeker, dat hangt ook samen met onze menselijke behoeften en de noodzakelijke vervulling daarvan kan een stimulans wezen voor culturele activiteit, maar in de vervulling daarvan en in de bijzondere wijze waarop de mens deze vervult gebeurt meer dan behoefte-vervulling, daarin is de mens onontkoombaar bezig met de taak waarvoor hij is gesteld.

Dat wil dan ook zeggen, dat er tussen de beide grootheden die we in de verbinding culturele anthropologie tegenkomen een trekking bestaat van zeer wezenlijke aard. Het is niet alleen zo, dat ik overal waar ik sporen van cultuur vind mag concluderen

tot de aanwezigheid van de mens, maar omgekeerd mag en moet ik evenzeer zeggen, dat het leven van de mens noodzakelijkerwijs, d.w.z. naar de aard van de zaak is leven en cultuur. En we bedoelen hier met cultuur dus niet bepaalde selecte vormen van geestesleven als b.v. wetenschap en kunst, maar daarmee bedoelen we die activiteit die specifiek en exclusief maar evenzeer universeel kenmerkend is voor de plaats en de taak van de mens in de wereld.

Welnu, in de betrekking tussen deze beide „mens en cultuur” of „cultuur en mens” is de centrale vraagstelling van de culturele anthropologie genoemd. Daar omheen is alles gegroepeerd. Wat zijn de onderscheiden vormen waarin de mens deze taak heeft vervuld, hoe is de mens naar zijn biologisch en geestelijk bestaan daarvoor toegerust, hoe is daarin de ene mens met zijn medemens verbonden, hoe komt daarin het eigenaardige van het mens-zijn tot uitdrukking en in verband met dit alles wat is dan deze mens die op zo eigen wijze in de wereld waarin wij leven optreedt, wat is „this wondrous creature Man”. Daarin heeft de naam culturele anthropologie zijn zin. Het gaat om een bepaalde vorm van anthropologie, van kennis van de mens, n.l. om de mens als drager van cultuur en om cultuur als specifieke bestaanswijze van de mens. En hier spreekt dan het verband tussen de visie op de mens en de visie op de cultuur en omgekeerd. Aan de ordening van de zoëven genoemde vragen rondom het centrale thema beantwoordt de ordening van de verschillende vakken rondom het centrale vak, dat hier is de culturele anthropologie, n.l. de fysische anthropologie, de psychologie, de sociologie en de algemene taalwetenschap, waar de taal niet slechts een van de belangrijkste cultuuruitingen is, maar tevens het den mens geschonken middel in de overdracht van het cultuurbezit van de ene op de andere generatie.

Daar komt nu nog iets bij. De instelling van deze studie is ook van betekenis in verband met de tijd waarin wij leven. Ik denk hierbij aan de toespraken van prof. Kuilman en prof. Bavinck op de laatste universiteitsdag in Groningen, waar de eerste sprak over